

A photograph of a long, empty hallway. The floor is made of dark, polished wooden planks that reflect light. The walls are covered in a dark blue wallpaper with a repeating, intricate white floral or damask pattern. Along the far wall, there is a row of seven identical white doors, each with a silver handle. The perspective is from the center of the hallway, looking down its length towards the doors.

Framtidens socialtjänst –
biståndshandlägggarollen i förändring

Vad ska förebyggas?

- Att äldre personer behöver omfattande insatser från socialtjänsten (ekonomiska och politiska perspektiv)
- Att äldre personer upplever omfattande sociala och hälsomässiga utmaningar (humanistiskt perspektiv)
- Förebyggande genom hälsofrämjande

Vad innebär ett förebyggande arbete i mötet med äldre personer som behöver omfattande insatser från socialtjänsten för att hantera utmaningar i vardagen? Det hälsofrämjande och förebyggande arbetet omfattas av både ett ekonomisk/politiskt och humanistiskt perspektiv.

Förebyggande faktorer

Förebygga sjukdom och funktionsnedsättning

- Genom hela livet
- Jämlika socioekonomiska förutsättningar
- Lättillgängliga generella förebyggande verksamheter

Förebygga försämrad hälsa bland äldre

- Tidiga förebyggande insatser
- Främja meningsfullhet i vardagen
- Främja social delaktighet
- Motverka ofrivillig ensamhet

Det förebyggande arbetet handlar om att främja goda levnadsvanor och social inkludering genom hela livet. Det kan till exempel ske genom tillgång till generella välfärdsinsatser, goda arbetsförhållanden och jämlika socioekonomiska villkor. Ansvaret för detta ligger på hela samhället – inte enbart på biståndshandläggare. När det gäller att förebygga försämrad hälsa bland äldre, vilket ingår i biståndshandläggarnas uppdrag enligt nya SoL, handlar det bland annat om tidiga förebyggande insatser, att främja meningsfullhet i vardagen, stärka social delaktighet och motverka ofrivillig ensamhet.

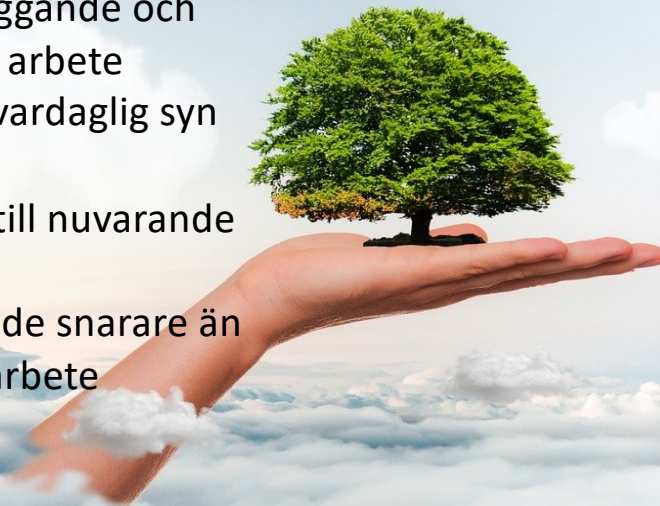
Syftet med projektet

Att tillsammans med kommunernas handläggare och verksamhetsutvecklare analysera och generera idéer kring vad den nya socialtjänstlagen innebär för handläggarens roll och socialtjänstens insatser för äldre.

Under hösten 2025 genomförde Nestor ett projekt tillsammans med kommunernas handläggare och verksamhetsutvecklare analyserade och utvecklade idéer kring vad den nya socialtjänstlagen innebär för handläggarens roll och för socialtjänstens insatser för äldre. Det pågår många aktiviteter kopplade till införandet av den nya socialtjänstlagen, men vi ville särskilt lyfta fram handläggarnas roll i det dagliga arbetet – en aspekt som ofta får begränsad uppmärksamhet.

- ✓ Nya socialtjänstlagens fokus på förebyggande och hälsofrämjande arbete
- ✓ En holistisk vardaglig syn på hälsa
- ✓ Inte bundet till nuvarande organisation
- ✓ Idégenererande snarare än ett förändringsarbete

Projektet utgick från den nya socialtjänstlagens fokus på ett förebyggande arbete. I biståndshandläggares arbete med äldre personer är det förebyggande perspektivet kopplat till ett hälsofrämjande synsätt – med fokus på en holistisk och vardaglig syn på hälsa, vilket innebär att den äldre ska må så bra som möjligt i sin vardag utifrån sina förutsättningar.

Syftet med projektet var att generera nya idéer som inte begränsades av nuvarande organisation. Det var alltså inte ett utvecklingsprojekt, utan tanken var att deltagarna skulle ta med sig idéerna till sina respektive kommuner för vidare diskussion om hur de kan omsättas i praktiken.

Hur gick projektet till?

- Sondering
- Fyra workshoppar
- Avslutande seminarium
- Omsättning av idéer?

Eftersom vi saknade en tydlig bild av vilka frågor/teman som var mest aktuella kring hur biståndshandläggarens roll kan påverkas av den nya socialtjänstlagen, inledde vi projektet med sonderande träffar med chefer och biståndshandläggare för att identifiera vilka områden som var mest relevanta att arbeta vidare med.

Tio kommuner deltog i projektet, som omfattade fyra workshoppar med biståndshandläggare och kvalitetsutvecklare. Vid projektets slut hölls ett avslutande seminarium där vi tillsammans diskuterade hur de idéer som växt fram under arbetets gång kan tas vidare och utvecklas i kommunerna.

-
- 📌 Identifiera vad som är hälsofrämjande
 - 📌 Smalare eller bredare uppdrag
 - 📌 Täckta gränsområden
 - 📌 Biståndshandläggare på andra platser- "där de äldre finns"
 - 📌 Kompetens och yrkesroll
 - 📌 Avdramatisera äldreomsorgen

Genom sonderingen och de efterföljande workshopparna identifierades fem områden som är särskilt angelägna att arbeta vidare med när det gäller att forma biståndshandläggarens roll i enlighet med den nya socialtjänstlagen.

De fem områdena var:

- Att identifiera vad som är hälsofrämjande
- Smalare eller bredare uppdrag
- Att täcka gränsområden
- Biståndshandläggare på nya platser – där de äldre finns
- Kompetens och yrkesroll
- Avdramatisera äldreomsorgen

Vad är hälsofrämjande?

- Uppsökande riktat mot personer med komplexa behov som inte själva söker stöd
- Samarbete med primärvård
- Uppföljning av insatser
- Hembesök
- Motivationsarbete
- Flytta beslut i enkla ärenden från biståndshandläggare

För att arbeta hälsofrämjande på ett kunskapsbaserat sätt behöver biståndshandläggare förstå vilka insatser som främjar hälsa. Från workshopparna identifierades några arbetssätt:

- Uppsökande arbete – riktat mot personer med komplexa behov som inte själva söker stöd. En grupp i stort behov av hälsofrämjande insatser.
- Samarbete med primärvård – för att nå både personer med komplexa behov och de som kan ha nytta av tidiga förebyggande insatser.
- Uppföljning av insatser – extra viktigt när det gäller personer med komplexa behov, eftersom effekten av insatser kan vara svår att förutse.
- Hembesök – ger möjlighet till en helhetsbedömning av den äldre personens livssituation och rätt förebyggande insatser.
- Motivationsarbete – ofta centralt i hälsofrämjande arbete, för att stödja personer att förändra något i sitt liv
- Flytta beslut i enkla ärenden från biståndshandläggare till en annan funktion, vilket frigör tid för ett hälsofrämjande arbete, även om det i sig inte är en hälsofrämjande insats.

Smalare eller bredare uppdrag?

Ska biståndshandläggare arbeta med tidiga förebyggande insatser till en bred grupp äldre personer, eller enbart med förebyggande insatser till personer med omfattande behov?

En central frågeställning som diskuterades var om biståndshandläggare ska arbeta med tidiga förebyggande insatser för breda grupper av den äldre befolkningen, eller om förebyggande insatser ska ges till en begränsad grupp med omfattande behov.

Biståndsbedömda
förebyggande
insatser till bred
grupp

- Kunna lite om mycket
- Leder till många ärenden
- Biståndshandläggaren blir en "grindvakt"
- Samverkan behövs för att nå personer i tid

Att arbeta med biståndsbedömda förebyggande insatser till en bred grupp har fördelen att insatserna når personer i ett tidigt skede, då det förebyggande arbetet har störst effekt. Utmaningen kan vara att handläggarnas kunskap riskerar att bli grund, eftersom de behöver kunna lite om mycket. Arbetet kan också bli tungt då det innebär att handläggarna behöver hantera ett stort antal ärenden.

Om förebyggande insatser är biståndsbedömda blir de individanpassade, men det innebär också att biståndshandläggaren blir en "grindvakt" och personer som skulle ha nytta av förebyggande insatser kan bli exkluderade. För att nå personer som inte själva vänder sig till socialtjänsten krävs också samverkan med andra aktörer.

Biståndsbeslut till en mindre grupp med stora behov

- Biståndshandläggare kopplas in sent
- Kategorisering av individer står i konflikt med att insatser ska vara individanpassade
- Vem/vad ska hantera "enkla ärenden"?

Att rikta biståndsbeslut mot en mindre grupp med stora behov gör att insatserna når dem som behöver det mest, vilket kan ses som ett effektivt sätt att använda samhällets resurser. Samtidigt finns risken att insatserna kommer in för sent, när komplexa behov redan har uppstått. Deltagarna i projektet lyfte att en kategorisering av individer som komplexa eller enkla är problematisk, eftersom socialtjänstens insatser ska vara individanpassade och inte utgå från målgrupper. Det är också svårt att dra gränser för vad som är komplexa behov, och individer riskerar att kategoriseras fel. Det blir också oklart vem som ska hantera enklare ärenden. Här diskuterades vad som kan lösas genom automatiserade beslut eller omfördelning till andra yrkesgrupper för att frigöra tid för biståndshandläggarnas kompetens.

Hantera gränsområden

- Vägledande funktioner
- Nya funktioner tar enkla beslut

Med ett förebyggande och hälsofrämjande arbete behöver biståndshandläggare nå personer som ännu inte själva har identifierat behov av insatser. Det skapar ett gränsområde i handläggarens arbetsuppgifter, där nya funktioner och roller kan behövas för att vägleda äldre till rätt stöd. Några förslag som diskuterades var bland annat äldrekuratorer eller äldrelotsar. Andra förslag var att kontaktcenter kan guida medborgare till rätt aktör och insats och kanske även ta enkla beslut. Ytterligare ett förslag var "lätthandläggare" utan socionomkompetens samt automatisering av vissa beslut. Biståndshandläggare/socionomer har i dag ett informationsuppdrag, men det kommer bli viktigare med det förebyggande arbetet.

Utgå från behov och inte från målgrupp

All kategorisering är problematisk eftersom det inte stämmer med socionomernas grundläggande värderingar och inte heller med nya socialtjänstlagen. Kommunernas organisering av socialtjänsten bygger till stor del på kategoriseringar av människor vilket skapar och upprätthåller stereotypa stuprör.

Kunskap som finns

- Motivationsarbete
- Kunskap om teamarbete
- Juridisk kunskap
- Flexibelt bemötande i komplexa situationer

Kunskap som behöver utvecklas

- Kunskap om förebyggande arbete
- Spetskompetens kring medicinska och sociala problem
- Kommunikation anpassad till olika grupper
- Samverkanskompetens

Biståndshandläggare har kompetens inom motivationsarbete, teamarbete, juridisk kunskap och ett flexibelt bemötande i komplexa situationer som är viktigt för att arbeta hälsofrämjande.

För att stärka det förebyggande och hälsofrämjande arbetet behövs fördjupad kunskap om vad som främjar hälsa hos äldre, anpassad kommunikation mot olika grupper till exempel kognitiv nedsättning eller hörselnedsättning. Den behövs också en samverkanskompetens och specialistkunskap kring olika sociala och medicinska frågor.

I workshopparna betonades att ärenden inte bör fördelas utifrån specialistområden, eftersom det kan leda till kategoriseringar som inte speglar individens behov som förändras över tid. Deltagarna förespråkade istället att spetskompetens bör finnas som en gemensam resurs i arbetsgruppen.

För att dessa kompetenser ska komma till användning krävs även organisatoriska förutsättningar – framför allt tid för reflektion och uppföljning.

Avdramatisera äldreomsorgen

Hur kan man få personer att vända sig till äldreomsorgen utan att förstå att det är äldreomsorg de vänder sig till? Detta lyftes som centralt för att kunna arbeta hälsofrämjande och förebyggande, särskilt för äldre som inte själva vill eller kan kontakta socialtjänsten.

En strategi skulle kunna vara att äldreomsorgen finns närvarande på platser där äldre redan befinner sig – i vardagliga miljöer runt om i samhället. Ett exempel som nämndes var att det i en kommun finns ett café som serverar räkmacka till ett billigt pris för seniorer en dag i veckan. Där samlas många äldre, vilket gör att platsen skulle kunna vara lämplig för biståndshandläggare att finnas på och vara tillgängliga för samtal.

- Vara där de äldre är
- Biståndshandläggare på vårdcentral
- Ta hjälp av civilsamhället
- Tillgänglig information
- Medborgarcoach
- Förenkla process kring sanering

Deltagarna med olika förslag på hur äldreomsorgen kan avdramatiseras och upplevas som mer tillgänglig. Biståndshandläggare eller andra representanter kan finnas på platser där äldre redan rör sig, till exempel i matbutiker under dagar med seniorrabatt. Civilsamhället kan vara en viktig samarbetspartner för att sprida information och skapa kontakt med äldre på ett naturligt sätt. Aktuella aktörer är till exempel hyresvärdar, bostadsrättsföreningar och hyresgästföreningar. Information kan göras mer lättillgänglig och neutralt presenterad, exempelvis genom digitala "informationsautomater" i lokalsamhället. En annan idé är att anställa medborgarcoacher som vägleder alla invånare, inte bara äldre, vilket minskar stigma kring kontakt med äldreomsorgen. Sanering av bostäder lyftes som en viktig hälsofrämjande insats. Processen upplevs som krånglig, och en förenklad beslutsväg bedömdes som en viktig förändring för att möjliggöra ett hälsofrämjande arbete.

Kontakt

Karin Johansson, Nestor

karin.johansson@nestorfou.se

www.nestorfou.se